

Halina Kucyk

Nr indeksu: 3601

Tytuł pracy: Problematyka cierpienia w twórczości literackiej Jerzego Żuławskiego

Celem rozprawy była próba ujęcia problematyki cierpienia w pisarstwie Jerzego Żuławskiego – pisarza, poety, dramaturga, filozofa, jak również estety okresu Młodej Polski – za pomocą narzędzi literaturoznawczych. Analizę pisarstwa przywołanego autora przeprowadzono na materiale jego twórczości literackiej – z uwzględnieniem dramatów, esejów, opowiadań, wybranych wierszy, a także książki popularnonaukowej o Baruchu Spinozie. Do realizacji celu rozprawy została dostosowana metoda badawcza polegająca na analizie źródeł, syntezie wyników badań, uzupełniona także o metodę porównawczą.

Cechą charakterystyczną pisarstwa Żuławskiego jest wielowarstwowość, rozległość problemowa. Ten myśliciel i artysta czuł i rozumiał, pokazywał z niezwykłą przenikliwością fundamentalne fenomeny i dramaty ludzkiej egzystencji – niemożność podmiotowego pełnego poznania, zagubienie człowieka w świecie, cierpienie i samotność. Nie do końca odczytany przez literaturoznawców pozostawał rozległy temat cierpienia obecny w rozmaitych formach pisarstwa Żuławskiego.

W naszych rozważaniach badawczych metodologicznym punktem wyjścia było osadzenie pisarstwa Żuławskiego w paradygmacie modernistycznym, przełomu wieków XIX i XX. Wpisuje się ono w tendencje i kategorie przywołanego powyżej okresu.

Dysertacja została podzielona na pięć rozdziałów. W pierwszym omówiono problematykę cierpienia w twórczości literackiej Jerzego Żuławskiego w kontekście pokoleniowym epoki. Zbadano, co wpłynęło na taki sposób myślenia pisarza i dlaczego ukazuje on swoich bohaterów literackich jako cierpiących. Ukazano rolę modnych w Młodej Polsce filozofów, których wpływ na sposób myślenia przedstawicieli tej epoki był znaczący i ukształtował sposób działania i tworzenia. Owa filozofia zawierała pesymistyczne i dekadencje poglądy patrzenia na świat, skupiła uwagę Żuławskiego i innych twórców na szukaniu wyjścia z kryzysu pokoleniowego. Przedstawiliśmy wpływ filozofii Arthura Schopenhauera, Fryderyka Nietzschego i Barucha Spinozy na ukształtowanie się sposobu myślenia i pisania Jerzego Żuławskiego.

Następne rozdziały zawierają szczegółowe omówienie problematyki cierpienia w twórczości autora *Trylogii księżycowej*. Stanowią zasadniczą część pracy. W rozdziale drugim chcieliśmy pokazać, jak kryzys religijny wpłynął na zwątpienie twórców epoki, w tym Jerzego Żuławskiego, w Boga, który milczy i staje się daleki człowiekowi. Uwzględniamy także rolę Szatana, którego jednostka twórcza, wobec braku obecności Boga, identyfikuje z działaniem i tworzeniem. Przedstawiamy dążenia jednostek do rzeczy wielkich – nie znajdując zrozumienia w świecie immanentnym, będą szukać treści metafizycznych, mających być receptą na osamotnienie i cierpienie zakorzenione w świecie doczesnym, z którego nie widać ucieczki.

Kolejny, trzeci rozdział, dotyczy omówienia cierpienia jako konsekwencji kryzysu scjentystycznego. Bohaterowie literaccy będą szukać ucieczki od ziemskiego cierpienia w innym wymiarze. Takim miejscem stanie się Księżyc i stworzenie tam życia, które uwolniłoby człowieka od cierpienia, pozwoliłoby na szczęśliwy byt. W rozdziale tym są analizowane wszystkie trzy części *Trylogii księżycowej*: *Na srebrnym globie*, *Zwycięzca* i *Stara Ziemia* oraz opowiadanie *Biały sznur*. Uwzględniamy wpływ filozofii Wschodu na próby poradzenia sobie z cierpieniem. Krytycznemu namysłowi poddajmy dramaty: *Gród Słońca* i *Eros i Psyche*, nawiązujemy do drugiego tomu powieści *Laus feminae (Profesor Butrym)*, skupiając się na kwestii cierpienia bohatera w poemacie *Lotos* i opowiadaniu *Pax*. Odrębny podrozdział poświęcony został kwestii cierpienia w kontekście niepodległościowym – przede wszystkim w oparciu o dramat *Dyktator*.

W czwartym rozdziale interpretujemy cierpienie bohaterów wynikające z ich indywidualizmu. Badamy, w jaki sposób jednostka twórcza, dostępująca mocy boskiego pierwiastka, stwarzając rzeczy wielkie, poddawana jest cierpieniu i jak ono wpływa na dzieło i egzystencję autora. Analizujemy cierpienie wpisane w motyw wędrówek górskich oraz wędrówek po miastach.

Ostatni, piąty rozdział, dotyczy cierpienia ukrytego w naturze. Została przeanalizowana rola natury tworzącej i zarazem determinującej ludzki byt i przetrwanie. Zwróciliśmy uwagę na aspekt bezsilnej woli człowieka wobec przeznaczenia.. Uwzględniamy również rolę *femme fatale* i *Don Juana* w życiu jednostek.

Zakończenie pracy stanowi podsumowanie wyników badań. W tej części dysertacji przedstawione są też perspektywy badawcze w kontekście realizowanego tematu. Otóż cierpienie można by przedstawić jeszcze szerzej, chociażby wyraźniej uruchamiając konteksty,

porównując z cierpieniem artykułowanym w pisarstwie innych młodopolskich twórców – na przykład Stanisława Przybyszewskiego, Tadeusza Micińskiego, Antoniego Langego. Ciekawym zagadnieniem badawczym – do tej pory jeszcze w pełni niezinterpretowanym – byłoby omówienie recepcji dramatów Jerzego Żuławskiego na przestrzeni lat oraz bliższe przyjrzenie się ich bohaterom w świetle paradygmatu (po)romantycznego, który stale – mniej lub bardziej – jest obecny w polskim teatrze. Rzucając przy tym światło na cierpienie.